

УДК 159.923.2.072

А. С. РУДАЙ,*викладач кафедри соціології та психології**факультету № 6 (права та масових комунікацій)**Харківського національного університету внутрішніх справ;**ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4260-2275>*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕСУРСНОСТІ ОСОБИСТОСТІ З ПЕРФЕКЦІОНІЗМОМ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ

Представлено результати дослідження взаємозв'язку психологічної ресурсності особистості з перфекціонізмом майбутніх правоохоронців. Виявлено, що в першокурсників перфекціонізм слугує певним мотиватором для професійного розвитку. У курсантів четвертого курсу з підвищенням прагнення надалі розвиватися у професії, позитивно оцінювати свої можливості підвищується можливість по-новому сприймати складні ситуації, а також із підвищенням креативності підвищується позитивне ставлення до всіх осіб, що дозволяє професійно саморозвиватися.

Ключові слова: курсанти, особистість, психологічна ресурсність, правоохоронці, стрес, професійна діяльність, перфекціонізм.

Ruday, O.S. (2016), "Interrelation of individual's psychological potential with perfectionism of future law enforcement officers" ["Vzaiemozviazok psykholohichnoi resursnosti osobystosti z perfektsionizmom maibutnix pravookhorontsiv"], *Pravo i Bezpeka*, No. 4, pp. 148–152.

Постановка проблеми. Останнім часом все частіше предметом психологічних досліджень стають ресурси та потенціал особистості, які забезпечують ефективне вирішення завдань адаптації, саморегуляції, самореалізації. Через активний інтерес учених до цієї проблеми виникає необхідність більш чіткого визначення поняття «ресурс», що є досить новим у психологічному дискурсі. У сучасній психології існують три підходи до визначення цього поняття – через конструкти «потужність», «здатність» і «власність». Вони характеризують потенційну доступність ресурсів, їх використання в разі необхідності для досягнення позитивних результатів (реалізації цілей, задоволення потреб, зниження ризику дезадаптації, забезпечення ефективності життєдіяльності). Ще однією особливістю є те, що ресурсами можуть бути як внутрішні можливості, так і зовнішні умови та відносини.

Перспективність ресурсного підходу полягає також у тому, що він дозволяє перенести акцент із вивчення проблем подолання важких, стресових ситуацій на питання, пов'язані з особистісним розвитком, самореалізацією суб'єкта, зокрема у професійній діяльності. Особливої значущості вивчення психологічних

ресурсів набуває в контексті досліджень стресогенних професій, зокрема у сфері правоохоронної діяльності. Використання ресурсного підходу і визначення психологічних чинників психологічної ресурсності правоохоронців, на наш погляд, має стати актуальним напрямком майбутніх досліджень з метою організації ресурсного, в психологічному сенсі, забезпечення професійної діяльності працівників сил охорони правопорядку, адже правоохоронна діяльність є специфічним видом професійної діяльності, яка вимагає наявності та використання широкого спектра психологічних ресурсів.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Над проблемою психологічних ресурсів особистості працювали такі науковці, як Л. А. Александрова, К. А. Абульханова-Славська, Л. Е. Кузнецова, Д. А. Леонтьєв, А. Г. Маклаков, Р. С. Немов, Е. А. Петрова, О. С. Штепа та інші. Дослідженню різних психологічних аспектів професійної діяльності правоохоронців присвятили свої наукові праці О. М. Бандурка, Г. В. Бабушкін, В. І. Барко, В. Л. Васильєв, Л. І. Казміренко, А. Ф. Каравасєв, Д. О. Кобзін, В. С. Медведєв, О. М. Музичук, А. А. Стародубцев, О. В. Шаповалов, Г. О. Юхновець та інші.

Дослідженням перфекціонізму серед інших займалися українські та російські психологи. Серед українських учених варто згадати, насамперед, З. С. Карпенко [1, с. 133], яка представила перфекціонізм у контексті мотивації професійної діяльності та охарактеризувала, що це явище є диспозиційною основою кар'єрного зростання. Також вивченням перфекціонізму займалися І. А. Гуляс, О. А. Чала, Т. А. Колтунович, Ж. П. Вірна, С. С. Заланок, Г. Л. Чепурна та ін.

Особистісний феномен перфекціонізму є складним психологічним конструктом, який задає певний ритм життєдіяльності сучасної людини, що визначає стиль, якість і швидкість її соціальної активності. Він трактується як прагнення до досконалості у всіх аспектах свого життя і підтримується соціокультурними стандартами сучасного суспільства [2, с. 215].

У психоаналітичних підходах перфекціонізм розглядається в межах нарцисичної особистісної організації, у традиціях уявлень К. Хорні [3, с. 54] і Х. Кохута [4] про грандіозне «Я», як спосіб приховати слабке та безпорадне реальне «Я». Перфекціонізм є незмінним супутником і формою прояву нарцисизму. У ранніх варіантах підходу [5] характеристики перфекціоністів-нарцисів практично збігалися з рисами нарцисичної особистості, описаної К. Хорні [3, с. 55].

Наявність в особистості перфекціонізму пояснюється низкою психологічних моделей. У концепції Р. О. Фроста (R. O. Frost) описані такі параметри перфекціонізму, як особисті стандарти, заклопотаність помилками, сумніви у власних діях, батьківські очікування, батьківська критика й організованість [6, р. 120]. У моделі Р. Б. Стенлі (R. B. Slaney) як центральний параметр перфекціонізму виступає «розбіжність» як суб'єктивне сприйняття особистістю постійних невдач у прагненні відповідати власним високим стандартам; додатковими компонентами перфекціонізму є параметри «стандарту» і «схильність до порядку» [7, р. 849].

Оригінальну модель перфекціонізму розробили вітчизняні психологи Н. Г. Гаранян і А. Б. Холмогорова, які виділили в структурі перфекціонізму такі параметри: завищені відносно індивідуальних можливостей стандарти діяльності та домагання; надмірні вимоги до інших і завищені перші очікування від них; сприйняття інших людей, які делегують високі очікування; постійне порівняння себе з іншими людьми під час орієнтації на найуспішніших індивідів; дихотомічна оцінка результату діяльності та її планування за принципом «все або нічого»; селектування інформації про власні невдачі та помилки [8, с. 20].

У психологічно здорових особистостей перфекціонізм пов'язаний із такими адаптивними якостями, як конструктивне прагнення до досягнення успіху, позитивний афект, позитивна самооцінка, самоефективність, ефективні стратегії навчання, позитивні інтерперсональні якості, впевненість у собі, альтруїстичні соціальні установки (Р. О. Фрост), самоактуалізація (І. Г. Малкіна-Пих), сумлінність (У. Паркер), активні копінг-стратегії (Н. Г. Гаранян), які, у свою чергу, є базовими ресурсами і для професійного розвитку. Нормальним перфекціонізмом вважається прагнення особистості до досконалості, яка гармонічно вбудовується в її структуру, не вступаючи в конфлікт з іншими мотивами [9, с. 154].

Щодо роботи правоохоронців, то вона також потребує досконалості, особливо під час використання вогнепальної зброї, дотримання законодавства, пильності під час затримання злочинців. Все це вимагає від майбутніх правоохоронців усвідомлення складності професії та високого рівня професійної підготовки. Це означає, що перфекціонізм можна вважати ресурсом, необхідним для певних професійних здібностей.

Метою статті є виявити взаємозв'язок психологічної ресурсності особистості з перфекціонізмом майбутніх правоохоронців.

Методика дослідження. Емпіричною базою дослідження став Харківський національний університет внутрішніх справ. Досліджувана вибірка – 60 курсантів університету, які були поділені на дві групи: 1 група – 30 курсантів першого курсу, 2 група – 30 курсантів четвертого курсу. Як психодіагностичний інструментарій було використано опитувальник психологічної ресурсності особистості (О. С. Штепа), що складається з таких шкал: впевненість у собі; доброта до людей; допомога іншим; успіх; любов; творчість; віра в добро; прагнення до мудрості; робота над собою; самореалізація у професії; відповідальність; знання власних психологічних ресурсів; вміння оновлювати власні ресурси, вміння використовувати власні ресурси; загальний рівень ресурсності. Також було використано методiku багатовимірної шкали перфекціонізму Х'юїтта–Флетта адаптовану І. І. Грачовою, яка має 3 складові: 1) перфекціонізм; 2) орієнтований на себе, перфекціонізм, орієнтований на інших; 3) соціально приписаний перфекціонізм. Для статистичної обробки результатів використано кореляційний аналіз Спірмена.

Результати дослідження. Було виявлено достовірно значущу позитивну кореляцію між

упевненістю в собі та перфекціонізмом, орієнтований на себе, перфекціонізмом, орієнтованим на інших. Це означає, що в курсантів першого курсу із підвищенням вимог до оточуючих і до себе підвищується впевненість у собі, що є складовою психологічної ресурсності. Вони більш прагнуть стати досконалими у відносинах із ким-небудь. Таким чином, першокурсники прагнуть удосконалити свої відносини з іншими та вони впевнені в тому, що зможуть цього досягти. Однак водночас вони вимагають від інших також відповідати їх уявленням і вимогам.

Також виявлено достовірно значущу позитивну кореляцію між добротою до людей та соціально приписаним перфекціонізмом. Тобто першокурсники, які більшою мірою намагаються зрозуміти всіх людей і виправдати навіть злочинні дії, більше потребують відповідати стандартам та очікуванням інших людей. На думку В. І. Барка, курсанти, маючи доброзичливе ставлення до суспільства, опановують навчальну програму на достатньому та високому рівнях, у зв'язку з чим у них є можливість оволодіти професійними навичками. У подальшому курсанти будуть лише вдосконалюватися та правомірно виконувати свою діяльність [10, с. 132]. З нашого дослідження видно, що зі збільшенням доброзичливого ставлення до оточуючих збільшується прагнення курсантів відповідати уявленням суспільства про них.

Було виявлено достовірно значущу позитивну кореляцію між допомогою іншим і всіма складовими перфекціонізму. Тобто курсанти першого курсу з підвищенням обов'язків у професії правоохоронця мають підвищений рівень самокритичності до себе та прагнуть відповідати вимогам суспільства.

У групі курсантів першого курсу виявлено негативно значущий кореляційний зв'язок між любов'ю та перфекціонізмом, орієнтованим на себе, а також між любов'ю та перфекціонізмом, орієнтованим на інших. Для першокурсників, в яких підвищене прагнення покращити себе як особистість, відповідати своїм і суспільним уявленням про професію правоохоронця, такий психологічний ресурс, як любов, має менше значення. На нашу думку, через наявність професійних обов'язків, які правоохоронці повинні виконувати за будь-яких умов, знижується їх емоційний контакт із близькими.

Водночас у групі курсантів-першокурсників виявлено позитивно значущий кореляційний зв'язок між творчістю та соціально приписаним перфекціонізмом. Тобто курсанти першо-

го курсу, які намагаються вирішити суспільні проблеми по-новому, шукають для цього швидкі шляхи, мають високу переконаність у тому, що інші люди мають відносно них надзвичайно високі очікування, яким дуже важко, якщо взагалі можливо, відповідати.

Також виявлено достовірно значущу позитивну кореляцію між вірою в добро та перфекціонізмом, орієнтованим на інших, соціально приписаним перфекціонізмом. Тобто першокурсники, в яких підвищена позитивна оцінка світу, підвищене значення позитивної моральної цінності, більше прагнуть удосконалитися та не хочуть розчаровувати близьких, тому старанно навчаються та виконують всі доручення офіцерів. Так, курсанти навмисно, безкорисливо та щиро прагнуть до здійснення блага, корисної дії. Проте їм також важлива оцінка цих дій, яка є, з одного боку, підтримкою, що дозволяє курсантам першого курсу опановувати професію правоохоронця, а з іншого – дозволяє вдосконалитися та прагнути до ідеалу свого «Я». У своєму дослідженні О. С. Штепа виявила, що саме віра в добро допомагає особам упоратися з труднощами життя та дає їм можливість саморозвиватися. Тому слід і надалі продовжувати розвивати та зберігати такий ресурс у курсантів [11, с. 322].

Виявлено в курсантів першого курсу достовірно значущу позитивну кореляцію між прагненням до мудрості та всіма складовими перфекціонізму. Це означає, що першокурсники, які отримати набратися більше знань під час навчання, більше прагнуть і вдосконалити свою особистість. У них підвищується прагнення бути успішними в усіх сферах життя.

Виявлено достовірно значущу позитивну кореляцію між роботою над собою та перфекціонізмом, орієнтованим на себе. Такий взаємозв'язок свідчить, що зі збільшенням постійного саморозвитку збільшується і вимоги курсантів до себе як до особистості. Тобто така особливість курсантів першого курсу є внутрішньою мотивацією самовдосконалення, завдяки якій вони досягають успіху у професійному становленні.

У групі курсантів першого курсу виявлено позитивний значущий кореляційний зв'язок між самореалізацією у професії та соціально приписаним перфекціонізмом. Тобто курсанти, які більше прагнуть досягти успіху у професії, більше намагаються догодити суспільству, мають переконання або відчуття, що інші пред'являють їм нереальні вимоги, яким важко, але необхідно відповідати, щоб заслужити схвалення та сприйняття.

Виявлено достовірно значущу позитивну кореляцію між відповідальністю та перфекціонізмом, орієнтованим на себе, перфекціонізмом, орієнтованим на інших, і соціально приписаним перфекціонізмом. Тобто в курсантів першого курсу зі збільшенням відповідальності за свої дії, вчинки та прийняття рішень збільшується прояв перфекціонізму як до себе, так і до інших. Це характеризує першокурсників як особистостей, які ставлять перед собою грандіозні цілі, прагнуть бути досконалими, готові працювати та відстоювати свої ідеали, можуть принести велику користь суспільству.

Також у групі курсантів першого курсу виявлена достовірно значуща позитивна кореляція між умінням оновлювати власні ресурси та соціально приписаним перфекціонізмом. Із підвищенням прагнення до розумних і реалістичних стандартів, які ведуть до самозадоволення, в першокурсників підвищується самооцінка.

Виявлено достовірно значущу позитивну кореляцію між загальним рівнем ресурсності та перфекціонізмом, орієнтованим на інших, соціально приписаним перфекціонізмом та інтегральною шкалою. Тобто в курсантів першого курсу, які мають велику сукупність цінностей, запасів і можливостей особистості, що використовуються або потенційно можуть бути використані ними в трудовій діяльності, підвищуються певною мірою значення оцінок та вимог оточуючих, прагнення пізнавати себе та підвищуються вимоги до інших. За дослідженнями А. А. Шиліної, прагнення вдосконалювати себе є мотивацією професійної діяльності працівників внутрішніх справ, а такі характеристики, як трудоголізм і перфекціонізм, сприяють виконанню професійної діяльності [12, с. 170].

За дослідженням компонентів ресурсності та складових перфекціонізму

в курсантів четвертого курсу виявлено позитивно значущий кореляційний зв'язок між перфекціонізмом, орієнтованим на себе та творчістю, вірою в добро. Тобто в випускників, в яких підвищується прагнення вдосконалити себе, само розвиватися, підвищуються і прояв творчого підходу у вирішенні різних питань, вони більш вірять у справедливість, порядність намірів суспільства. Зі збільшенням властивос-

ті пред'являти високі вимоги до себе в курсантів підвищується рівень креативності мислення та збільшується особистісно-екзистенціальна цінність. Це можна пояснити тим, що курсанти четвертого курсу мають здебільшого вже повну підготовку до професійної діяльності та мали вже можливість застосувати свої здібності та знання. А тому вони вже ознайомлені з реаліями професії правоохоронця та прагнуть удосконалити свої вміння, щоб бути корисними та вправно виконувати доручення. Отже, можна стверджувати, що в курсантів четвертого курсу з підвищенням прагнення вдосконалити себе підвищується прояв творчого підходу у вирішенні різних питань.

На основі емпіричного дослідження виявлено, що більше взаємозв'язку компонентів психологічної ресурсності особистості зі складовими перфекціонізму виявлено в курсантів першого курсу.

Висновки. Дані, наведені в наукових дослідженнях, свідчать, що психологічна ресурсність є чинником професійного становлення людини. А перфекціонізм є одним з компонентів удосконалення особистості. Однак специфіка психологічної ресурсності правоохоронців залишається недостатньо вивченою.

Нами виявлено, що курсанти першого курсу прагнуть пізнати себе, що дозволяє їм удосконалюватися у професії та розвивати свій потенціал. Що стосується курсантів четвертого курсу, то вони з підвищенням прагнення само розвиватися прагнуть до отримання професійного досвіду. Тому слід зазначити, що перфекціонізм слугує певним мотиватором для професійного розвитку правоохоронців.

На основі отриманих результатів можна стверджувати, що перфекціонізм є ресурсним компонентом особистості та, за дослідженнями вчених, внутрішнім потенціалом, що дозволяє професійно розвиватися. Оптимізація й активізація психологічних ресурсів курсантів різних курсів вимагає здійснення психодіагностичної, психопрофілактичної та психокорекційної роботи, за допомогою якої можна розвинути внутрішній потенціал курсантів, що впливає на професійне становлення майбутніх правоохоронців і надалі знадобиться у професійній діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Карпенко З. С. Перфекціонізм у структурі мотивації професійної діяльності особистості. *Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки*. 2004. № VI. С. 131–134.
2. Лоза О. О. Психологічний аналіз феномену перфекціонізму: підходи до визначення. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. 2009. Т. 9, ч. 6. С. 213–221.
3. Хорни К. Невротическая личность нашего времени. М.: Прогресс, 1993. 220 с.
4. Климов Е. А. Психология профессионала. М.: Ин-т практ. психологии; Воронеж: МОДЭК, 1996. 400 с.

5. Соколова Е. Т. Самосознание и самооценка при аномалиях личности. М.: Моск. гос. ун-т, 1989. 213 с.
6. Frost R. O., Heimberg R. G., Holt C. S., Mattia J. I. A comparison of two measures of perfectionism. *Personality and Individual Differences. Psychology*. 1993. Vol. 14 (1). Pp. 119–126.
7. Stumpf H., Parker W. A. A hierarchical structural analysis of perfectionism and its relation to other personality characteristics. *Personality and Individual Differences*. 2000. Vol. 28. Pp. 837–852.
8. Гаранян Н. Г. Нарциссизм, перфекционизм и депрессия. *Московский психотерапевтический журнал*. 2004. № 1. С. 18–35.
9. Золотарева А. А. Перфекционизм и перфекционистская самопрезентация как проблема нормы и патологии личности и возможность их измерения // Ломоносов – 2009: материалы XVI Международ. конф. студентов, аспирантов и молодых ученых. М.: МГУ, 2009. С. 154–155.
10. Барко В. І. Професійний відбір до органів внутрішніх справ: монографія. Київ: Ніка-Центр, 2002. 296 с.
11. Штепа О. С. Ресурс-менеджмент. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. С. 293–329.
12. Шиліна А. А. Мотивація професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ з різним рівнем ургентної аддикції. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. № 1046. Серія: Психологія. Вип. 51. 2013. № 1046. С. 170–173.

Надійшла до редколегії 16.12.2016

РУДАЙ А. С. ВЗАИМОСВЯЗЬ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ РЕСУРСНОСТИ ЛИЧНОСТИ С ПЕРФЕКЦИОНИЗМОМ БУДУЩИХ ПРАВООХРАНИТЕЛЕЙ

Представлены результаты исследования взаимосвязи психологической ресурсности личности с перфекционизмом будущих правоохранителей. Выявлено, что у первокурсников перфекционизм служит определённым мотиватором для профессионального развития. У курсантов четвертого курса с повышением стремления в дальнейшем развиваться в профессии, положительно оценивать свои возможности повышается возможность по-новому воспринимать сложные ситуации, а также с повышением креативности у них повышается положительное отношение ко всем людям, что позволяет профессионально саморазвиваться.

Ключевые слова: курсанты, личность, психологическая ресурсность, правоохранители, стресс, профессиональная деятельность, перфекционизм.

RUDAY O. S. INTERRELATION OF INDIVIDUAL'S PSYCHOLOGICAL POTENTIAL WITH PERFECTIONISM OF FUTURE LAW ENFORCEMENT OFFICERS

It has been indicated that potential is an extremely important factor for professional personal fulfillment of a specialist, and law enforcement activity having stress nature, requires the presence of sufficient mental capacity out of law enforcement officers. Perfectionism is defined as the desire for excellence in all aspects of life and supports social and cultural standards of the modern society. Therefore, the study of perfectionism is important for the professional development of law enforcement officers, it may be considered as the resource needed for specific professional skills.

The author of the research has applied a questionnaire of an individual's psychological potential (O. S. Shepa) and methodology of Multidimensional Perfectionism Scale (P. L. Hewitt, G. L. Flett), adapted by I. I. Grachova. For the statistical analysis of the results, the author has used correlation analysis of Spearman. The empirical base of the study was Kharkiv National University of Internal Affairs. The studied sampling – is 60 cadets, who were divided into 2 groups: Group 1 – 30 first-year cadets; Group 2 – 30 fourth-year cadets.

As a result of the research the author has found out that with increasing desire to improve themselves in the profession the first-year cadets more require from the others of the same and become more responsible. They more believe in the good intentions of people, help others with pleasure, are more conscious and work on themselves. In addition, with increasing perfectionism the possibility to show feelings reduces, cadets are more trying to hide their feelings. Freshmen with increased knowledge about their personal potential more use it to meet the demands of others, and know how to update it. The prospects of achieving development in a career are increased of the fourth-year cadets with increased desire to grow in the profession, with the growth of positive assessment of their capabilities. With increasing creativity and positive attitude to all others, the fourth-year cadets develop themselves more professionally.

Keywords: cadets, personality, psychological potential, law enforcement officers, stress, professional activity.